

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi-Pynttäre, Risto

Title: Johann Gottfried Seume: Kesä 1805

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäre, R. (2019). Johann Gottfried Seume: Kesä 1805. Maailmankirjat :
käännöskirjallisuuden verkkolehti, 27.1.2019. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/johann-gottfried-seume-kesa-1805/>

Johann Gottfried Seume: Kesä 1805

[AM/31 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (27.1.2019)

”Lyön vetoa keräämästäni mesimarjakorillisesta ja Vuoksesta vetämästäni hienosta lohesta, ettet tiedä, missä maailmankolkassa Sippola sijaitsee, eivätkä kuuluisat maantieteilijäkään voi olla avuksi tässä ”(Seume, 119).

Vuonna 1805 Suomi oli mesimarjan maa, tuo marja katosi lähes täysin 1960 -luvulle mennessä. Vanhemman polvet yhä uneksuvat tästä ihmeellisestä mesimarjan mausta. Myös toinen Seumen ylistämä asia, lohikanta, on hiipunut lähes olemattomiin. Näin Seume osasi nimetä kaksi parasta asiaa, myöhemmin hän kiittää myös lähdevedestä.

Matkakertomuksessaan J.G. Seume (1763–1810) ylistää Suomesta löytämiään luonnonmarjoja ja kalaa – mutta valittaa huonosta ruokakulttuurista. Samoin kuin italialaiselle Berlusconille myöhemmin, Seumelle tämä oli maa, jossa ruuan laadulla ei ole väliä. Voi on huonoa, ja leipä on karkeaa — sekä olut kummallisesti rosmariinilla maustettua. Ilmeisesti katajanmarjoilla maustettu sahti – tuo ylistetty alkuolut – ei Seumelle maistunut. Myöhemmin tulee ilmi, että hän ei pidä mistään missä on alkoholia. Raikas lähdevesi on parasta mitä hän tietää.

Kesä 1805 koostuu kirjeistä ja muistiinpanoista. Teksteistä välittyy se, kuinka nerokas havaintojen tekijä Seume on. Teos on nopeasti oppivan, uteliaan, saksalaisen valistuskriitikon raportti suomenniemestä. Hän kirjoittaa kuin Snellman, mutta ilman kansallistunnetta. Seume tunnistaa silti tämän Venäjän ja Ruotsin välisen alueen omaperäiseksi ja osin kukoistavaksikin kulttuurikseen.

On oiva sattuma, että kiertäessään Suomen ympärykseen hän tulee paikantaneeksi suomenniemen osana tieverkostoa: kansallisvaltion sijaan Suomi on verkosto. Näin siis ”venäläisiä emme ole ja ruotsalaisiksi emme ryhdy” -hokema kääntyy toiseen asentoon: vaikka sielussa on Venäläistä lämpöä, oppia haemme ruotsalaisilta ja puhumme kuin eestiläiset.

Seumen matkakirjat olivat aikanaan vaarallisia, tulenarkoja teoksia. Euroopassa oli vallalla nykyisen kaltainen talouspoitiikka: aatelisia ei saatu verovastuuseen mistään. Kruunun kulut oli helpointa ottaa maalaisten jyväläareista.

Seume on talonpoikaistaustastaan johtuen avoimen aateliskriittinen. Baltian maiden aatelistoa hän piti typeryksinä. He vastustivat koulutusta ja tiedettä, koska ovat itse lahjattomia ja pelkäävät kansansivistystä.

Aateliston kritiikki haittasi Seumen uraa, ja vain harvat älyllisten salonkien ovet avautuivat hänelle. Tyyllisestikin Seume haki omaa reittiään reissukirjailijana, hän ei pyrkinyt edustavaan tyyliin kuten klassistinen Goethe kirjoittaessaan Italian matkastaan. Seume välttää myös romanttista sentimentaalisuutta, mikä oli vallalla ajan vaelluskertomuksissa.

Seumen ensimmäinen matkakirja, kävellen Sisilian Syrakusaan (1803) oli iso menestys. Tosin kiellettyjen kirjojen listalle joutuminen esti suuremman julkisuuden, mutta bannaus herätti myös monien kiinnostuksen.

Seuraavaksi tämä vaarallinen kirjailija lähti Suomeen, paikkaan jossa puhutaan soimea. Saksankielisellä kun tuo uo-äänne lipsahtaa helpolla oi-äänteeksi.

Tosin Seume ei tainnut tietää maastamme mitään. Niinpä Venäjältä Ruotsiin kulkiessaan hän yllättyi iloisesti tästä omaperäisestä alueesta, tosin hän teki havaintojaan vain Etelä-Suomesta.

Seume olisi halunnut vaeltaa jalan, mutta joutui istumaan paljon vaunuissa. Nykypatikoijien tapaan hän arvostaa vettä ja valittaa pilaantuneista suovesistä. Suomi oli silloin jakautunut sumean ja kirkkaan veden paikoiksi. Seume oli pahoillaan siitä, että suoveden annetaan pilata kirkkaat järvivedet. Paremmin oli hänen mukaansa Pietarissa, jossa Neva-joen vesi oli vuonna 1805 kirkasta ja puhdasta. Seumen tarkka vesimaku tosin suosi kovaa vettä – ja Nevan vesi oli hänen makuunsa liian pehmeää. Suomessa kulkiessaan Saimaan vesi maistui oikein hyvin, mutta Turussa hän arvioi Aura-joen lähes pilaantuneeksi.

On kuvaavaa, miten nopeasti Seume oppii vesien asiantuntijaksi, vaikka aluksi hän saa kummallisia varoituksia ja vääriä neuvoja. Joltain venäläiseltä hän oli kuullut, että kaikki vesi Suomessa on huonoa. Suomalaiseen veteen pitää aina sekoittaa puhdistavia aineita, ennen kuin sitä voi juoda. Tämän neuvon haitat olivat ilmeiset: kovien helteiden aikaan vaeltaessaan jalan Seume kärsi nestehukasta. Janon ajama, neuvokas Seume oppii pian löytämään lähteet ja tunnistaa oitis erinomaisen kovan veden.

Seume oli tutustunut aikansa geologiaan, jonka mukaan suomenniemi on yhtenäinen graniittilaatta. Tämän perusteella hän ihmetteli, miksei kirkkaampia vesiä ole enempää ja päätteli että ”Graniitti on kenties liian kovaa ottaakseen sadeveden vastaan ja pakottaakseen sen puhtaana eteenpäin” (122). Seume ei tainnut huomata harjuja joiden päällä käveli: ne olivat suuria kirkkaan veden varantoja.

Toisaalta Seume ei mainitse sanallakaan soita: hänet oli ilmeisesti neuvottu kiertämään kaukaa alueet, joista tuo kuvottava punasävyinen vesi tuli.

Suomalaista maastoa Seume oppii lukemaan nopeasti. On hienoa seurata, kuinka hän käyttää päättelykykyään. Tullessaan kahden kallion väliseen laaksoon, hän päättelee että lähellä on lähde. Seume koluaa laaksoa sitkeästi puoli päivää, kunnes löytää kaatuneen puun alta kätköistä kirkasvetisen lähteen – ja putoaa polvilleen ryystämään.

Kymeenlaaksossa kulkiessaan Seume pohtii sahataloutta. Hän huomaa että metsiä on hakattu liikaa:

”Kaupankäynti on vähentynyt sen jälkeen kun kruunu alkoi rajoittaa metsän hakkuuta ja sahajen toimintaa. Nämä toimenpiteet taisivat tulla tarpeeseen, sillä näin matkallani varsin vähän kunnollisia puita.” (125)

Yllättävää, että Etelä-Suomessa oli vuonna 1805 vähän kunnollista puuta. Ilmeisesti Pietarissa tarvittiin paljon puutavaraa. Tuohon aikaan metsästä haettiin vain parhaat yksilöt: huonoimmat puut jäivät hallitsemaan maastoa, ja ne estivät uusien taimien nousumisen. Näitä raiskiota Seume varmaankin katseli.

Myöhemmin, luodessaan kokonaiskuvaa matkastaan, Seume kertoo näkymästä, josta hän ei ollut aikaisemmin maininnut. Kaskeaminen, se oli hänen silmissään hirvittävää ja alkeellista.

”Puut kaadetaan, rungot kuljetetaan eteenpäin tuottoisampaan käyttöön ja jäännökset poltetaan ravinteeksi. Venäjän Suomessa menetelmä näyttää paikoin kerrassaan kammottavalta. Katselin, kuinka kuusi tai kahdeksan miestä ja naista kulki pitkät tangot käsissään hiilenmustalla yhä savuavalla tantereella, itsekin mustuneina ja puoleksi

palaneina, pitäen yllä tulta, kunnes oli polttanut tuhkaksi viimeisenkin palavan kappaleen. Edes suuri tulivuorenpurkaus tai tuhoisa metsäpalo ei saisi aikaan yhtä hirveää jälkeä kuin ihmisten tahallinen toiminta täällä.” (186)

Vaikka Seume ei tunnu tietävän, että kaskeaminen uudistaa metsän, tarkalla silmällään hän tunnistaa oitis raivaajakansan metsäraivon piirteitä. Terävimmillään Seume on kuitenkin viljelysten parissa. Talonpoikainen tausta ja valistuksellinen asenne – eräänlainen viljelyrationalismi – tekee kulkijasta tarkan satoarvioiden tekijän. Ja kuten kääntäjä Suvi Valli kertoo esipuheessaan, sana *Kultur* oli Seumen käytössä varattu vain viljelyyn.

Matkan aikana oli hellekesä, ja vilja kasvoi hyvin. Seume saattaa napata viljelyksen reunaan kulkiessaan tähkän, jonka jyvät hän laskee tyytyväisenä. Varsinkin vakkasuomen peltojen ohi kulkiessaan hän arvelee, että näiden alueiden tuottoisuus on verrattavissa parhaisiin eurooppalaisiin viljelysalueisiin.

Seumen kulkureitti ei tosin etene köyhien alueiden läpi, maamme nälkävuosista hänellä ei tunnu olleen tietoa. Tosin saksalaisia hän varoittaa viittaamalla samaan aikaan olleeseen leipäpulaan. Soime moittii ankarasti kotimaansa talouspolitiikkaa. Hän toteaa, että Saksin vaaliruhtinaan tulisi nyt ”hallita leivän maailmanmarkkinahintaa tarkan, oikeudenmukaisen säännöstelyn avulla.” Eikö 1770-luvun alun hätävuosista ole opittu mitään, hän kysyy.

Länsisuomesta Seume puhuu Ruotsina. Lieneekö sattumaa vai Seumen tarkkuuden ansiota, mutta näin hän tulee hahmottaneeksi läntisten ja itäisten kulttuurivaikutteiden Suomen. Venäjän Suomella hän tarkoittaa Itä-Suomea, jonka talonpoikien hän arvelee kärsineen erityisesti tsaarin aatelistoa suosivasta politiikasta.

Seume ei ole erityisen kriittinen ruotsalaisia kohtaan; vaikka tullessaan Ruotsiin hän joutuu maksamaan kaikesta enemmän. Kuskit ja majatalojen pitäjät ovat huomattavan kärkkäitä rahan perään: viralliset taksat saattavat Ruotsissa kaksinkertaistua ilman perustetta. Suomessa tilanne oli päinvastoin: täällä häntä jopa kiellettiin maksamasta kuskeille minimiosaa enempää. Niinpä Seume toteaa, että Suomesta hän sai pisimmät vaunukyydit halvemmalla kuin mistään muualta.

Hanakka rahastaminenkaan ei tunnu vähentävän Seumen ihailua ruotsalaista kulttuuria kohtaan. Valistuneilla ihmisillä on tapana syödä hyvin ja oikein. Lihavuuskaan ei ole ongelma, kuten seuraavasta hauskaasti muotoillusta lauseesta ilmenee:

”Ruotsissa tapaa harvoin ihmisiä, joiden yltäkylläisestä pyöreystä näkee heti, että he ovat tehneet parhaiden ruuansulatusmenetelmien käytännöllisestä tutkimisesta elämänsä tarkoituksen.”(184)

Tylyin Ruotsi-kokemus Seumelle sattui Nyköpingissä. Hän oli kastunut sateessa ja oli yöllä, mutta kukaan ei avannut hänelle talonsa ovea. Seume pohtii, että vallan hyvin hän voisi kävellä itsensä lämpimäksi ja nukkua heinäladossa. Hänellä oli mukanaan iso kantamus kirjoja vietäväksi Norköpingiin, niin että käveleminen oli mahdotonta. Niinpä Seume joutui kirjakantamusten kanssa viettämään yön eräässä eteishallissa kivilattialla. Aamulla emäntä hätästi hänet tiehensä.

Suomessa Seume oli saattanut yöpyä lähes missä tahansa, talojen ovia ei koskaan pidetty lukossa. Tosin tästä johtuen eräs tuntematon suomalaismies kömpi yöllä samaan sänkyyn hänen vierelleen, sanoen venäjäksi, että ”kyllähän tähän mahtuu”. Seume ei saksalaisena ollut tottunut tällaiseen välittömyyteen, vaan otti vällynsä ja nukkui nurkassa.

Suvi Valli on tehnyt upean työn tuodessaan Seumen suomen kielelle. Olen seurannut tätä projektia joka on kestänyt monta vuotta, ja haastava työ on hyvin viimeistelty. Matkakirjana se on yhtä kiinnostava, kuin suosituksi tullut Mrs Alec Tweedin *Matkalla Suomessa 1896*, mutta kriittisempi katsannoltaan. Nyt on aika toivoa, että teokselle olisi menekkiä. Klassikot löytävät lukijansa hitaammin, kuin nykykirjallisuus, mutta toisaalta niiden elinikä on määrittämätön.

Johan Gottfried Seume: *Kesä 1805, matka Saksasta Baltian ja Venäjän halki Suomeen, Ruotsiin ja Tanskaan.* Suom. Suvi Valli, Poesia 2018

Risto Niemi-Pynttari on dosentti ja kirjoittamisen lehtori Jyväskylän yliopistosta